

8731

са малописемного

І. ФРАНКО
ВІВЧАР
МІЙ ЗЛОЧИН

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

Б
70-83

51

Ф83

І. ФРАНКО

ВІВЧАР
МІЙ ЗЛОЧИН

мій злочин

8731

Бібліотека
№ 36466

Розділ Фізич. ССК
№ 9960

Бібліотека
Спеціалізована
Універсальна бібліотека
№ 1780 Шейн

70к.

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ • 1936

НБ ПНУС
8731

Б	І. Франко
Ф8-83	ВІВЧАР
Мій злочин	
№ 36466	стр. ціна 70к.
9960	
В	

П

3

ВІВЧАР

Сто метрів під землею в глибині десятиметрової штольні, в духоті і нафтовім сопусі працює робітник. Раз за разом гатить він дзюбаком в ілувату опоку¹ і відриває від неї кусні лепу. Але опока тверда, скупа і тільки по невеликому шматочку дає собі видирати частки свого тіла. Вона глухо гуде і стогне під ударами дзюбака, мов плаче, мов грозить; вона пріє вонючим потом, але не подається, уперто держить заховані свої таємні скарби. Робітник, здоровий парубок, що недавно прибув із гір до Борислава на роботу, починає злитися.

— Г-ге! — приговорює він, гепаючи щосили в ямку, в котру гепав уже три рази, не можучи відлупити грудки лепу. — А, мать твоя скалічена! Та доки ти будеш стояти? Пускай!

¹ Ілувата опока — м'який камінь.

І він щосили заважив дзюбаком у ямці, щоб відлупити грудку. Груда врешті подалася, і він узяв її обіруч і кинув у кибель.

— От там до пса! Йди на світ! Покуштуй сонця!—приговорював він.—Го-го, небоже! Я не жартую! Зо мною не нагваряйся¹, бо я вмю дати раду й не такому, як ти! Ти не знаєш, що значить сімсот овець. То не те, що одна з другою грудка, а я й їм умів дати раду.

І він бере за вухо кибель, повен лепу, несе його до шахти, привішує до линви і дзвонить, щоб тягли, а сам з порожнім киблем вертає назад до штольні і береться далі дзюбати землю. Його думки бігають за вівцями по полонині і він, щоб розбити самоту і темноту, любується тими думками, гуторить про них і з глиною, і з дзюбаком, і з порожнім киблем, і з сокирою,—бо тільки й усього його товариства тут у глибокій безодні.

— Ти гадаєш, небоже, що то мала робота сімсот овець! Адже то живе, адже то кожне свій розум має. Невеликий розумець, звичайно, німина, а все таки такий, як бог йому дав. Ади, в ліс

¹ Не нагваряйся—не жартуй.

зайде, чи в полонину, то вже держитися купи. Не розбігається одне туди, друге сюди, так, як рогата худоба. А все купкою. Г-ге!

— А медвідь-злодій тільки й чекає на те. О, він також має розум! Ще й який! Не даром вуйко, пан Кулаковський! Сидить за колодою і чекає, аж цілий гурт овець увійде між виверти, а тоді тільки скік, і має їх усі, як у стайні. І всі видушить до одної. А вони, біднятка, вже навіть не бегечуть, тільки зіб'ються в купку і чекають тихо своєї смерті. Г-ге!

— Палиця в руці, цівка через плече, пищавка за поясом, так я, небоже, щорана вирушав за вівцями. Три пси, цуцу! На перед турми¹ один, а два по боках, а я ззаду. Іду та й постоюю. Овечки, як рій пчіл, розсипалися по зеленому. Чорна купка, біла купка, чорна купка, біла купка. Тут ущипне травку, там ущипне та й далі, та й далі. Не пасе так, як худобина, тільки щипле як дитина, ніби бавиться, ніби поспішає десь кудись. А передом барани, коменданти. Турми не треба завертати, тільки їх. А бирбир! А дря-у!

Вівчарські окрики лунають по темній

¹ Турма—отара.

штольні, перемішуючися з глухим гепан-
ням дзюбака.

— А гарно там у нас у горах, у по-
лонині! Ой, гарно! Делікатно! Не те,
що тут у вас, бодай ви...

Він хотів закласти, але вдарив себе
долонею по роті. Його душа була тепер
в атмосфері поезії, серед живої природи.
чутливої та видючої, і він боявся обра-
зити її, бо був у її власті.

— Гарно там у нас! Ой, господи! До-
сить чоловік наймитував, гірко бідив, на
чужих робив, а проте не жаль згадати.
Вийдеш у полонину, зелено довкола,
тільки головатні¹ тулять до землі свої
білі головки, мов цікаві очі визирають
споміж трави та моху. Холодно. Вітер
тягне. Дихаєш широко повними грудьми.
Все довкола пахне, все так і дихає на
тебе здоров'ям і силою. Внизу ліс опе-
різує полонину чорною стіною, а над
тобою піднімається круглий шпиль гори.
Тихо довкола, тільки вівці шелестять
у папороті, десь колись пес гавкне, зе-
лена жовна застукає в лісі або закри-
чить вивірка. А я йду собі помалу, стану,
сопівку зза ременя, як не заграю, як
не задрібочу, як не заведу думки, аж

¹ Гірський будяк, дуже низенький, так що його цвіт,
завбільшки як кулак, стирчить при самій землі. (Ів. Фр.)

серце в грудях підскакує, або сльози на
очі навертаються! Г-ге! Пек тобі! Пу-
скай! Г-ге!

Дзвінок згори. Прибув порожній ки-
бель. Робітник бере свій повний кибель,
виносить до шахти і виправляє вгору,
а сам вертає з порожнім. Вертає в войов-
ничім настрою, бо вже починає голод-
ніти. Люто б'є дзюбаком, лупає глину
великими куснями, в мріях бореться
з медведем.

— Го-го! Вуйку — небоже! То так не
йде! Одна вівця, то ніби нічого, але
нині ти зарізав одну, завтра заріжеш
дві, а позавтра передушиш мені пів-
турми. Ні, небоже! Такої згоди у нас
нема! Ти гадаєш, що я цівку¹ тільки
на пострах ношу? Го-го! Вже я віджа-
лаю ночі, вже я засяду на тебе в тім
виверті! Все мені одно, смерть або життя,
а з тобою мушу зробити справу!

Він цюкнув пару разів і зупинився,
відпочиває, опертий на держалні дзю-
бака.

— Злодій вуйко! Три ночі вимучив
мене! Мабуть, занюхав письмо носом,
не приходив. Але не мене здурити! Вже
як я завзявся, то не попусти. На чет-
верту таки прийшов. Темно, хоч око

¹ Цівка — рушниця.

вийми. Вітер стогне в верхів'ях смерек. Потік шумить унизу, а я, скулившись серед коріння величезного виверту, цівку при оці, сиджу, чекаю, надслухую. Вже чую, що йде, знаю, що мусить надійти попри мене, і сиджу, дух у собі запираю. Хрусь-хрусь, уже близько. Витріщаю очі, суне мій вуйко, мов копиця сіна в темноті. Морду підняв догори, вітрить, суне звільна, обережно. У мене очі мало з голови не вискочать, так призираюся, щоб вицілити йому просто під ліву лопатку. Занюхав порох. Обертається на місці, щоб дати драла, і в тій хвили бух-бух! З обох люф¹ по льотці так і впакував. Навіть не зіпнув вуйко, мов від грому гепнувся на землю. Але то лише хвиля була така. За хвилю він зірвався з землі, рикнув, звівся на задні ноги та й просто до мене. Видно, не дістав у саме серце. Я вже сиджу, не рушаюся. Втікати нікуди, набивати не час. „Ну, думаю собі, коли я кепсько трафив, тільки задряпнув його, то буде по мені. А втім, божа воля. Раз мати родила“. Та поки що буде, маю ще сокиру за ременем. Сплюнув у жменю, схопив сокиру, перехрестився, поправив ноги, що були сперті на двох коренях,

¹ Люфа (з німецьк.) — ствол.

плечима оперся о сплетене коріняччя виверта, що, мов стіна, стирчало догори, закусив зуби, похилив голову вниз, щоб бачити добре, та й жду вуйка. А він уже ось-ось. Хапається лапами за коріння, нюхає і ричить, мов розгніваний п'яниця, що не може сказати слова розумного, тільки чує, що лютий, і ричить і пхається наперед. Ось він занюхав мою ногу та й досягає її лапою. Так немов би опік мене кропивою, не гірше. І в тій хвилі вістря моєї сокири по сам обух утесалося в вуйкову голову, розчерепило її до тла. Він ще раз застогнав, так тяжко, так жалібно, мов грішна душа на муках, і повалився додолу, щез у непрозорій пітьмі, в ямі під вивертом. Я й сокири не встиг виймати, таки з ним покотилася вниз. А тоді як не скочу з виверта, та хащами, та на плай¹, та лісом, та на поляну, та понад яр, ялівцями, одним духом опинився на полонині коло кошари. Стукаю. „То ти, Паньку?“ — питає бац² ізсередини. „То я, отворіть“. Устав він, засвітив ліхтарню, отворив. „Ну, що?“ — „Та нічого“ — кажу. — „Був вуйко?“ — „Та був“. — „І пішов?“ — „Ні, не пішов“. — „А де ж?“ —

¹ Плай — гірська стежка.

² Бац — старший пастух.

„Лежить“.— „Що ти?“— Бац не договорив. „Ой, любойки, а тобі що в нозі?“— скрикнув.— „У нозі?“ Я й сам не знав, що мені в нозі, і тільки тепер, поглянувши, я побачив, що весь ходак і вся онуча і вся волока кривава, і кров заливає сліди. Раз, однісінький раз, мацнув мене вуйко пазуром по нозі і відразу продер і ходак, і онучу і ногу аж до самої кості. Коли розвинули ногу, то я зомлів, крові багато витекло. Але бац, спасибі йому, вмів примовити, спинив кров, приложив якоїсь масті і за тиждень я був уже здоров. А вуйка на другий день знайшли неживого, з моєю сокирою в головищу.

Знов дзвінок, знов робітник двигав повний кибель лепу до шахти і приносить новий, і знов, копаючи, розмовляє, сам із собою, наповнює глухе підземілля не тільки стуком свого дзюбака, але також гомоном своїх слів, поезією своїх лісів і полонин. В міру того, як він голодне і слабне від утоми і задухи, його думки робляться сумніші. Він згадує про вівсяний ошипок¹, бульбу і пісний чир², що бувають в зимі всею його стравою, про нудну молотьбу і ще нуднішу без-

¹ Ошипок — корж із некислої вівсяної муки.

² Чир — рідка лемішка з вівсяної муки.

діяльність у великім пості, про важкі переднівки, хвороби та сварки ізза кусника хліба або недопеченої бульбиці. Він згадує про те, як то тепер переводиться вівчарство через те, що полонини позакупували купці, а тим більше виплачується випасати воли, ніж вівці. А при волах уже не та служба, що при вівцях. О, тут тяжка, погана служба! Тут же не покушаєш ані жентиці¹, ані будза², ані бриндзи, ані бануша³. Жий, як пес, і вартуй, як пес. І він швидко покинув цю службу, послухав одного товариша, що нараяв йому йти до Борислава заробити грошей, пристати на grunt⁴ (з грішми тепер усюди приймуть!) і господарювати. І він пригадав собі навіть співанку, якої навчив його той товариш:

Ой, піду я в Бориславку
Грошей заробляти,—
Повернуся з Бориславки,
Буду газдувати.

Він попробував вивести цю співанку своїм здоровим, вівчарським голосом, але ні, якось не йшло. Що як що, а співанка у штольні, сто метрів під землею, не йшла.

¹ Жентиця — овеча сироватка.

² Будз — овечий свіжий сир.

³ Бануш — кукурудзяний куліш на овечім маслі.

⁴ Пристати на grunt — ожентися і взяти жінку, що в неї є земля й хазяйство.

І він з якимсь пересердям дзюбає далі землю. Він починає ненавидіти її, оту темну, важку, немилосердно тверду землю, що так уперто не дається його дзюбакові.

— Та й тверда ж бо ти, святенька!— говорить він.— І бог тебе знає, чи святенька ти, чи ні?

Він зупиняється, випростовується і починає міркувати над цим питанням, немов воно не знати яке важне.

— Та й справді, чи свята вона тут? Там наверху, то вже певна річ. І воду святять, і кроплять, і боже слово на ній читають. Але тут? Аджеж відколи світ настав, сюди певно ані краплина свяченої води не доходила, ані голос божого слова. Недаром тут такий сопух. Певно, що це не від святого, а від проклятого. Аджеж, із цього воску невільно робити свічок до церкви, видно, що то нечисть, погань! Відпусти, господи, гріха! Чоловік і в таке місце пхається, забирає нечисте добро. І це має вийти йому на добре? Ой ні, любойки, ні! Не на добро воно виходить! А той товариш, що мене справив сюди, хіба не згиб у такій самій штольні? Засипало його, задушило, навіть тіла не видобули. Вдавився ним нечистий! Ой, господи!

І він хреститься і починає ще завзятіше дзюбати. По бурчанню в животі він чує, що вже швидко мусить бути полудне, і жде потрійного дзвінка, хвилі, коли йому звелять вилізти наверх. А тим часом його уява працює невгамовно, розвертає перед ним усе нові образи, а найрадніше чудові, тихі, ясні образи полонини, лісів, овечої турми і всіх нехитрих пригод вівчарського життя. Кинений долею в глибоку підземну штольню, він чує сам по собі, що ті давні дні минули без повороту, що його шлях звернув в інший бік, що він із давнього патріархального життя перейшов у нове, незвісне його дідам і прадідам, зразу страшне і дивоглядне, та не в одному ліпше, вільніше, ширше від старого. Але це старе живе в його споминах; із нього лишилося ще стільки, щоб поетичним чаром заповнити і оживити пільму і самоту нового життя. Так не раз сонце зайде за хмару і з усієї пишноти літнього дня, з усього багатства світла й кольорів лишиться лише стільки, щоби золотим сяєвом обілляти крайники важких хмар, що нависли над заходом.

1899 рік.

МІЙ ЗЛОЧИН

Ні, не видержу! Не можу довше видержати! Мушу прилюдно признатися до гріха, хоч знаю наперед, що на душі не буде мені легше від того. Аджеж — відплата тут неможлива, бо яка ж відплата може винагородити невинно пролиту кров, надолужити замордоване життя?

Аж страшно мені робиться, коли ціла ота нещасна подія ясно з усіма подробицями вирине в моїй пам'яті! Від того часу минуло багато літ, більше, як тридцять. Я був тоді невеличкий сільський хлопчина й бігав, граючись, по лісах і полях мого рідного села.

Власне надійшла весна, один із перших гарних, теплих днів. Перший раз по довгій зимовій неволі в тісних хатах ми, сільські хлопці, могли побігати собі свobodно. Ми бігали на сіножать, що ще була гола і сіра від скиненої недавно

зимової перини. Тільки десь-не-десь прокльовувалася в землі свіжа зелень; сквапливі, ostrі листки тростини, ще позивані в гострі шила, листки хрону та лопухів над потоком. Тільки в недалекім лісі сподом усе забіліло від дикого часнику, що власне починав уже відцвітати, від білих і синіх підліщків.

Над нами здвигалося темносинє склепіння неба, всміхалося сонце, а на далеких вершках Карпат блискотіли ще здорові снігові шапки, мов іскристі діамантові корони. Та їх краса не зворушувала нас надто дуже, бо ми почували кожної хвилі холодний зимовий подув, що йшов від них униз до сходу сонця. І річка почувала це: вранці вона була ясна і чиста, і плюскотіла тихенько, мов у літі, а тепер клетотіла гнівно в своїх тісних берегах і протискалася вниз своїми жовтаво-брудними, розбурханими водами; це були якраз оті блискучі діаманти, розтоплені весняним сонцем.

Та все те не в силі було попсувати нашу весняну радість. Ми ходили, скакали й підскакували, і бігали довкола, і відвідували всіх наших знайомих: старого, могутнього дуба на краю ліса, що то по його кріпких конарах ми літом

лазили навзаводи з вивірками; високу похилену березу з жалібно навислими тоненькими гілками, що ми їх звичайно надуживали на гойданку на велику гризоту пана лісничого; тихі криниці в лісовій гущавині, де ми, позасідавши за грубими яворами та в'язами, не раз придивлялися вечорами лисам, барсукам та диким кабанам, що сюди приходили пити; і вкінці глибокі, чисті млинівки, де ми щонеділі з гачками чатували на щупаків, а коли припекло сонце, з криком і реготом освіжувалися в чистій, холодній воді.

Тепер, щоправда, довкола було досить голо й сумно; та й у воді, що в літі густо-часто оживлювалася плюскотом щупаків і громадами червонооких плотиць, які звичайно плавали цілими купами під проводом одної найбільшої, тепер було тихо. Та ми проте щокрок заглядали цікаво на воду, під кожний прут, під кожний зів'ялий лопух, у кожний корч, чи не задушивсь деякий наш знайомий щупак під льодом, або чи пані видра не була ласкава зробити нашим риbam візиту.

— Псс! Псс! — засичали нараз два чи три хлопці, що йшли передо мною, схилилися до землі і поповзли тихо напе-

ред, намагаючися обступити довкола один корч.

— А там що таке? Що там таке? — запитав я поневолі також шепотом.

— Птах! Птах! Не бачиш його?

— Де він? Де?

— Ось тут у корчі. ~~Лови, ми ще такого не видали.~~ Не літає, мабуть, лиш бігає.

Поки ще хлопці обступили корч, я пішов просто до середини корча, обережно розгорнув густі гіллячки і побачив справді невеличкого пташка, що сховався в торішній траві. Не знаю, чи він був ослаблений, чи переляканий, досить, що, побачивши мене перед собою, не полетів і не побіг, і я в тій хвилі мав його в руці. Всі хлопці позбігалися, аби побачити мого бранця.

— Ах, який гарний!

— Такого пташка я ще не бачив ніколи!

— Гляньте лише на його очі!

— А його пір'ячко.

Це був маленький болотяний пташок, який в нашій підгірській околиці показується дуже рідко. Пір'я на нім було попелясто-сіре з легеньким перловим полиском, дзьобик тоненький, темно-зеленкуватий і такі ж самі довгі, тоне-

сенькі ноги. Він сидів тихо, затулений у моїй долоні, не тріпався, не дряпав і не дзьобав, як це звичайно чинять інші дикі птахи, коли їх зловити в руку.

— Що ти будеш робити з ним?— запитали мене деякі хлопці, озираючи зависними очима гарну добичу в моїй руці.

— Понесу його додому.

— Будеш його пекти?

— Або я знаю. Буду його годувати.

— А знаєш, що він їсть?

— Побачу. Коли не схоче їсти хліба, то може буде їсти мухи, а коли не мухи, то хробаків, а коли не хробаків, то слимаків, або сім'я, або пшоно. Вже щось винайду для нього.

Я справді поніс малого, гарного пташка додому і посадив його не до клітки, а до середини подвійного вікна, де мав більше куди бігати і літати, більше світа й повітря. Пташок не літав і не порхав, а тільки бігав здовж шиб, тут і там постукуючи своїм тоненьким дзьобиком о скло, та раз-у-раз, як мені бачилось, тужно поглядаючи на широкий, вільний світ. Часом зупинявся, схилив голівку або перехиливав її набік так, що одно око, бачилось, блукало по гілках близької яблуні, а потім знов потакував головою

так сумно та зрезигновано¹, немов би хотів сказати:

— Ах, там надворі так гарно й тепло, та моя весна пропала! Я—в неволі!

Мене щось немов щипнуло в серце, коли я кілька хвиль придивлявся тому пташкові. Мені самому зробилося сумно.

— Пустити його! Пощо будеш держати його тут!—прошептало щось у моєму нутрі.

— Алеж він такий гарненький! І я ж зловив його!—відповів я вперто собі самому.—Може він привикне. Коли б я тільки знав, чим його годувати...

З годуванням мав я справді чимало клопоту. Я поклав пташкові кілька кришечок хліба, кільканадцять зерняток проса й кільканадцять хатніх мух, кожний рід поживи окремо в чистенькій мушлі, поставив йому черепок води і пішов геть, аби лишити його в спокою. Коли вечером я повернув додому і зазирнув на свого пташка, то побачив, що він ані не доторкнувся поживи, тільки сидів у кутику, високо вгору простягнув тоненьку шийку і, не змигаючи оком, глядів крізь вікно на двір, де серед пурпурової пожежі заходило

¹ Резигнація, або резиньяція—підкорення неминучій долі, зрезигновано — покірно.

сонце за снігову шапку Хребта-гори, і від часу до часу потакував головою так сумовито і безнадійно, що я не міг довше дивитися на нього.

— Може це нічна пташина,— подумав я,— і аж уночі буде їсти.

Ця думка заспокоїла мене трохи, і я спав твердо і не думав про пташка. Скоро рано, ще до схід сонця, я побіг знов до світлиці і зазирнув до вікна. Пташок усе ще сидів на тім самім місці, де я вчора бачив його, усе ще простягав шийку високо догори і все ще, не змигаючи оком, глядів крізь вікна на широкий, вільний світ оттам за скляними шибамі і від часу до часу потакував головою. До поживи ані не доторкнувся.

— Пустити його! Пустити його!— закричало щось у моєму нутрі.— Пощо тобі мучити його? Адже він згине з голоду.

— Ні,— відозвався інший, упертий голос в мені,— я мушу видибати¹, чим він годується! Принесу йому слимаків, хробаків і жаборини.

Не знаю, відки мені стрілила до голови така думка, що він може їсти жаборину. Досить, я побіг на пасовисько,

¹ Знайти, дізнатися.

назбирав усяких дрібних слимачків, накопав хробаків і виловив з води добру жменю жаб'ячої ікри і приніс усе те моєму бранцеві. Він навіть не звертав уваги, коли я всі ті достатки клав перед нього, не показував ані найменшої цікавості, ані крихітки апетиту на ті ласощі. Здавалося, що тільки сонце, тепло і весна там, на широких вільних світі, займали всю його увагу.

Того дня мав я якусь роботу, тож пішов геть, вернув аж вечером. Я поспішився заглянути до пташки. Він бігав, легенько потакуючи здовж шиб і навіть не доторкнувся поживи.

— Диво дивне!— подумав я і хотів зараз випустити його на волю. Та мені прийшло на думку, що тепер він певно ослаблений і нездатний до літання, а коли зараз вечером випущу його десь тут на подвір'ю, то це буде для нашого котика дуже легка й пожадана добича. Ліпше буде, коли ще сьогодні він переночує у мене. А завтра ранісінько я занесу його у те місце, де його зловив, і пущу на волю.

Другого дня, схопившись ранісінько з соломи, я побіг до свого бранця. Він усе ще не брався до ніякої поживи і сидів ослаблений і утомлений у куточку,

очима все зазираючи крізь вікно на волю. Він спокійно дав себе взяти і поглянув на мене тими самими невимовно сумними оченятами, якими дивився крізь шиби на сонце та на яблуневі гілки. Раз навіть він потакнув головою, немов би хотів сказати:

— Так, так, знаю вже, куди мене несуть. Я вже давно знав, що воно дійде до того.

Я виніс його на подвір'я. Він сидів спокійно у моїй долоні і не пручався. Я чув його м'яке пір'ячко і його тепле тіло.

— А смачне мусить бути його м'ясо!—стрілила мені нараз думка через голову.— А що, якби його зарізати і дати спекти.

— Пустити його! Пустити його!—шепче щось у моїм нутрі.— Аджеж бачиш, він такий маленький. Навіть заходу не варто, щоб його пекти.

— Алеж бо шкода його пускати! Я ж зловив його!—бунтувалася дитяча впертість!

— Пустити його! Пустити його!—лебеділо тихо-тихо в найглибшій глибині моєї душі.

А пташок сидів тихо і зрезигновано в моїй жмені. Я отворив долоню—він не полетів. Щось огидливе, злорадне тріумфувало в моїм нутрі.

— Бачиш, він сам не хоче! Ти ж дав йому змогу втікати, чому ж не втікав?

— Алеж бо він слабкий і зголоднілий,—лебеділо щось тихо-тихо в моїй душі.

— Ет, що там!—скрикнула дитяча впертість, і в найближчій хвилині я відкрив голову малому, гарному пташкові. Він затріпав раз чи два рази своїми тоненькими ніжками, з шийки виплило дві чи три крапельки крові, і малого, гарного пташка не стало. В моїй долоні лежав холодний бездушний труп.

І нараз зломилася, розвіялася вся моя впертість, моя завзятість, моє самолюбство. Я почув виразно, що я оце зробив щось безглузде, огидливе, що я допустився безсердечного вбивства, навалив на себе провину, якої не відпокутую ніколи. Аджеж я знівечив зовсім безцільно таке гарне, невинне життя. Ось тут, на вільнім світі, перед лицем цього ясного, теплого, весняного сонця я видав і сповнив жорстокий, нічим не мотивований засуд на смерть. Тепер я почув зовсім ясно і виразно, що це вбивство було зовсім безцільне. Аджеж цього бідного трупика я не зможу ані обскубти, ані їсти. Ні, я не мав сили навіть ще раз поглянути на нього. Я ви-

пустив неживого пташка з руки і засоромлений, стурбований, пригноблений і змішаний я побіг геть-геть від нього, щоб не бачити його, щоб затерти в душі навіть споминку про нього. Мені дуже хотілося плакати, але я не міг; щось, немов кліщами, стискало мою душу, і вона не могла в сльозах вилити свого болю. Маленький, гарний пташок лежав у моїй душі, я поніс його з собою, і мені здавалося завсігди, що він глядить на мене своїми невимовно сумними оченятами, глядить з тихою резигнацією, потакує голівкою і шепче:

— Ах, я це й знав, що пропала моя весна, що неволя буде разом і моя смерть!

У м'якому, вразливому дитячому серці не довго тривали ці турботи. По двох-трьох днях я вже забув про пташка і його нещасну долю. Забув, бачилось, на завсіди. Вражіння мого злочину залягло десь у темнім куті моєї душі і звільна його приспали, прикрили і погребли інші вражіння, інші спомини.

А проте воно не завмерло. Минуло цілих двадцять літ, і коли на мене звалився перший великий удар нещасливої долі, коли я молодий, з серцем повним жаги, бажання жити і любити, по-

серед чудового літа сох і в'янув у тюрмі і мусів почувати, як розбивалися всі мої надії, як без милосердя толочено, розтоптувано, нівечено та руйновано все те, що я вважав найдорожчим скарбом моєї душі,—тоді серед тривожної, безсонної ночі явився мій маленький, гарний пташок, шпигнули мене в саме серце його сумні, повні тихої резигнації оченята, прошептали мені його повільні рухи ті несамовито страшні слова:

— Ах, моя весна пропала! Я в неволі! Знаю вже, знаю, чим то скінчиться!

І відтоді я не можу позбутися того спомину. Він затроює мені кожну хвилину щастя, розбиває мою силу й відвагу в нещастю. Він мучить моє сумління грижею¹, і мені здається, що все дурне, безцільне, жорстоке й погане, що я тільки коли зробив у своїм життю, скристалізувалося в конкретний образ цього малого, невинно замордованого пташка, щоб тим докучливіше мучити мене. Тихими ночами я чую, як той пташок тихо-тихо стукає дзьобиком о шибу, і я прокидаюся зі сну. А в хвилях тривоги і розпуки, коли лютий біль запускає кігті в моє серце і грозить ось-ось зламати силу моєї волі, мені зда-

¹ Гризотою.

ється, що я сам той маленький, слабосилий, голодний пташок. Я чую, що якась уперта, завзята і нерозумна сила держить мене в жмені, показує мені привиди свободи і щастя та може в найближчій хвилі без причини і цілі скрутити мені голову.

Редактор Мик. Новицький. Техкерівник
С. Білокінь. Коректор Є. Циплакова

Варшава 1970

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків, Донець - Закарпатська, 6. Уповноваж. Головліту № 4459. Зам. 601.
Тираж 50.000. 1³/₄ друк. ар.

Видання № 647. Пап. ф. 62 × 94 — 38 кг. 7/8 пап. арк.
В 1 пап. арк. 38.400 літ. Здано в роботу 8-X-36 р.
Підписано до друку 23-XI-36 р.

НБ ПНУС

8731